

KIRIM'IN BAĞIMSIZLIĞINA ADANMIŞ BİR ÖMÜR: OSMAN KARABİBER VE SİYASİ FAALİYETLERİ

Yağmur DERİN ÜKTEN*

Dr. Öğr. Üye. Selim Serkan ÜKTEN**

ÖZ

1552'de Korkunç İvan ile başlayan Rusya'nın Türk topraklarını işgali, sonraki devirlerde hız kesmeden devam etmiştir. Ruslar, Çarlık yönetiminden komünist rejime kadar hâkimiyeti altına aldığı topraklarda zoraki Hristiyanlığa döndürme ve asimilasyon çabaları gibi konularda Türkleri birçok baskıya maruz bırakmış, onların yaşam haklarını neredeyse ellerinden almıştır. Gerek çarlık yönetiminde gerekse imparatorluk yönetiminde Türkler daima baskı altında kaldığı gibi, Sovyetler döneminde de yine aynı durumla karşı karşıya kalmışlardır. Ağır siyaset altında varlığını devam ettirmek isteyen Türkler bu bağlamda birçok zorluk yaşamak zorunda kalmış, ezilmiş ve ses çıkaramaz duruma gelmişti. Sovyetler, en başta Rusya Türklerini kendi taraflarına çekmek için bağımsızlık vaatleri vermiş, Türkler bu durumdan faydalanmak isteyerek çeşitli milli faaliyetlere girişmişti. Fakat çok geçmeden verilen sözlerin hiçbiri yerine getirilmemiş, Rusya Türklerinin, bilhassa Kırım Türklerinin bağımsızlık umutları yok olmuştu. Bu doğrultuda uzun bir süreç boyunca baskı altında kalan Türklerin Rus hakimiyeti altında tutunma çabaları birçok bilimsel araştırmaya konu olmuştur. Makalede bahsi geçen konuya bir örnek olarak Kırım Türkleri ele alınmış ve Sovyetlerin Kırım'ı işgal sürecinde milli bir direnişçi olarak karşımıza çıkan Kırımlı Osman Karabiber'in hayatı incelenerek Rus hâkimiyeti altında biçare bağımsızlık mücadeleleri tespit edilmiştir. Rus hâkimiyeti altında yaşayan bir Türkün gözünden, Rusya'daki mevcut sistem içerisinde Türklerin siyasi durumları değerlendirilerek Osman Karabiber'in mücadele sürecindeki katkıları ve daha sonrasında yaşadıkları incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çarlık, Komünizm, Kırım, Rusya Türkleri, Osman Karabiber

A LIFE DEDICATED TO THE INDEPENDENCE OF THE CRIMEA: OSMANKARABİBER AND HIS POLITICAL ACTIVITIES

ABSTRACT

Russia's occupation of Turkish lands, which started with Ivan the Terrible in 1552, continued without slowingdown in the following periods. From the Tsarist rule to the communist regime, the Russians subjected the Turks to many pressures on issues such as forced conversion to Christianity and assimilation efforts in the landst hey dominated, and almost took them up to their right to life. The Turks were always underpressure both under the tsarist rule and the empire, and they were faced with the same situation during the Soviet era, Turks, who wanted to continue their existence under this policy, had to face many difficulties in this context, they were crushed and were unable tomake a sound. The Soviets had made promises of independence to attract the Russian Turks to their side, and the Turks wanted to take advantage of this situation an demarked on various national activities. But before long, none of the promises were fulfilled, and their dependence hopes of the Russian Turks, especially the Crimean Turks, had disappeared. In this direction, the efforts of theTurks, who were underpressure for a long time, to hold under Russian rule have been the subject of many scientific studies. As an example to the subject mentioned in this article, the Crimean Turks are

*Aksaray Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/Tarih Anabilim Dalı/Yüksek Lisans, derin1yagmur@gmail.com, Orcid ID: 0000-0002-2591-2175

** Aksaray Üniversitesi/Fen-Edebiyat Fakültesi/Tarih Bölümü/Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı, sserkanukten@gmail.com, Orcid ID: 0000-0002-8311-8535

handled and the life of Osman Karabiber, who confronts us as a national resister, has been analyzed and the wretched in dependence struggle under Russian rule have been identified. From the eyes of a Turk living under Russian domination, the political situation of the Turks in the current system in Russia was evaluated and Osman Karabiber's contributions in the struggle process and his later experiences were examined.

Keywords: Tsarist, Communism, Crimea, Russian Turks, Osman Karabiber

Giriş

1552'de Kazan'ı işgal eden Ruslar, Türk topraklarındaki yayılcı siyasetinin ilk başarısını elde etmişti. Rusların Türk toprakları üzerinde genişleme politikasının önünde büyük bir engel rolü oynayan Kazan'ın işgali ile Rus yayılcılığı başlamıştı. (Vernadsky 2019: 134) Kazan'ın düşmesinden sonra Hazar Denizi'nde Astrahan Hanlığı kendini güvence altına almak istemişse de bu bölge Korkunç İvan'ın yayılma yolu olmuştu. (Khan 1996: 36) Rusların 1552 yılında Kazan'ı ele geçirmesi, Doğu Avrupa Türkleri için yeni bir dönemi başlatmış, uzun bir süreçte güçlü bir devlet tarafından yönetilemeyen Doğu Avrupa coğrafyasında Ruslar, Türkleri yönetmenin ilk adımını atmıştı. Öyle ki uzun bir dönem boyunca Altın Orda'nın hakimiyeti altında vergi ödemek zorunda kalan Rusların içerisinde oluşan "intikam" duygusu, Türklere karşı uyguladığı politika üzerinde etkisini göstermişti. Bu dönemde her bir Türk topluluğu ağır bir emperyalist politikaya maruz kalmıştı.

16. ve 17. yüzyıl boyunca Rusya'yı vergiye bağlayan Kırım Hanlığı, Rusya için en büyük tehditlerden birini teşkil etmiş, Ruslar için Kırım tehdidini ortadan kaldırmak ve güney sınırlarını güvence altına almak zorunlu bir durum oluşturmuştu. Bu amaç doğrultusunda Kırım'ın işgali için Rusya, Osmanlı Devleti ile savaşa girmiş, II. Katherina devrine gelindiğinde Kırım tamamen Rusların eline geçmişti. Kırım coğrafyası bu süreç içerisinde Türk toprakları arasında daha fazla baskıya uğramıştı. Kırım coğrafyası, Rusların eline geçirdiği gerek coğrafi açıdan gerek siyasi açıdan en önemli bölgelerden biri olmuştu. Rus hakimiyeti altına girilen yeni dönem, Türkler için oldukça sert ve baskı altında geçecekti. Bu doğrultuda Ruslar, 19. yüzyıla kadarki dönemde Türkleri Hristiyanlığa döndürme ve hatta etnik anlamda eriterek azınlık haline getirme politikası ağır bir şekilde uygulamıştı.

Kırım Tatarları, 19. yüzyılda değişen siyasi ortamda Türk modernleşmesi ile birlikte bölgede tutunmaya ve kendilerini geliştirmeye çalıştıkları aşamada Bolşevik ihtilali yeni bir dönemi beraberinde getirmişti. Bolşevik isyanları ile Rusya'da bulunan Türk grupları çeşitli milliyetçi faaliyetlere girişmişti. Gerek Rus işgallerine karşı silahlı olarak karşımıza çıkan direnişçiler, gerekse milli bir meclis kurmak isteyen aydınlar bu doğrultuda çalışmalar sürdürmüştür. Böyle bir siyasi ortamda Kırım'ın bağımsızlığı için faaliyet sürdüren bir isim olarak araştırmamızın konusunu teşkil eden Osman Karabiber karşımıza çıkmaktadır.

Bu araştırmada Osman Karabiber'in hayatının ele alınışı, biyografi çalışmasından ziyade Rus egemenliği altında bulunan Kırım Tatarlarının ideolojik faaliyetlerinin tespitini oluşturmuştur. Rus hakimiyeti altındaki süreç içerisinde Rusya'da yaşayan bir Türkün gözünden komünizmin ne olduğu hakkında ip uçları sunmakla beraber, o dönemin Rusyası hakkında bilgi edinilmesi amaçlanmıştır.

1. Rus İmparatorluğu Hakimiyeti Altında Rusya Türklerinin Genel Durumu

Çarlık Rusya'sı Türk topraklarında hakimiyetini tesis ettiğinde baskıcı etkisini Türklere karşı oldukça fazla hissettirmişti. Öyle ki çarlık hükümetinin gerçekleştirmek istediği her bir uygulama Türkler arasında şüphe ve güvensizlikle karşılanmıştı. Örneğin Çar Feodor İvanoviç'in (1584–1598) başa geçmesiyle yayımlattığı fermanla Türk topluluklarının ibadethanelerine yönelik yaptırımını ön plana çıkmıştı. Medrese ve cami inşası tamamen yasaklanmış, var olan ibadethaneler yıktırılmış ve yine aynı yıllarda Türklerin demircilik ve metal işleriyle uğraşması da yasaklanmıştı. (Sertçelik 2014: 387)1600'lere gelindiğinde bu ağır baskılara dayanamayan Türk toplulukları, Başkurtlar önderliğinde isyan başlatsalar da hükümet tarafından bastırılmıştı. Türklere karşı yapılan baskılar her dönemde daha da kendini belli eder bir hale gelmiş, tüccarlara, köylülere ve diğer zümrelere ayrı bir biçimde uygulanmıştı. (Devlet 2014: 13)

1682'den sonra yine sindirici baskılara devam edilmiş, Büyük Petro işgallerini artırmış ve sömürge politikasını yaygınlaştırmıştı. Yayımlattığı bir fermanla, Ortodoks çiftçi ve işçileri olan Müslüman mirzalarının altı ay içerisinde Hristiyan olmalarını talep etmiş; aksi halde topraklarına el konulacağını bildirmişti. (Sertçelik 2014: 388) Petro'nun ölümü üzerine devlet işleri Çariçe Anna'nın eline geçince Kırım'a tam hakimiyet sağlamak amacı ile Avusturya ile bir ittifak gerçekleştirilmiş, Osmanlı Devleti'ne savaş açılmış ve Kırım'da Bahçesaray şehri Ruslar tarafından harabeye çevrilmişti. (Gömeç 2018: 493) Baskı siyaseti 18. yüzyılın sonlarına kadar devam etse de bütün bu baskılar yine de Türkler arasında din değiştirenlerin sayısını pek arttırmamış, aksine Ruslarla Türkler arasındaki gerilimi güçlendirerek Türkleri daha fazla muhafazakârlığa itmmişti. (Kanlıdere2014a: 7)

Petro'dan sonraki dönemde Türklere karşı olan baskıcı tutum bir miktar azaltılmıştır. II. Katherina zamanında Kırım Osmanlı'nın elinden çıkmış ve 1791'de Rusya'nın egemenliği altına girmesi Yaş Anlaşması ile kabul edilmişti. (Kurat 1987: 290-291) Kırım'da hakimiyetini tesis eden Katherina, İvan'ın Kazan'da yaptığı hataların tekrar etmemesi nedeni ile Kırım Türklerini Ruslar içerisinde asimile etme politikasını azaltmaya çalışmış, Ortodoks kilisesinin de bu bölgede faaliyetlerine bazı engellemeler getirmişti. (Devlet 2011: 22-23) II. Katherina bunun yanı sıra ticaret alanında bazı haklar da tanımıştı. Bu hakların Türklere verilmesi Orta Asya ile ticarete aracılık eden Türklerin siyasi ve iktisadi bakımdan çok daha aktif bir rol edinmesini sağlamıştır. Rusya, din işlerini kontrol altına aldıktan sonra, eğitim almak isteyen gençler Buhara medreselerine gitmişler ve biraz donanımına sahip olunca vatanlarına dönüp burada medrese kurmak istemişlerdi. Bu faaliyetler ileride Rusya Türkleri arasında fikir sahasında bir uyanış ile sonuçlanacak, milli bir kimliğin oluşup Türkçülük akımının meydana gelmesinde etkili olacaktı. (Kanlıdere 2014b: 416)

İdil-Ural'da Rus emperyalizminin baskıcı gücü devam ederken diğer yandan Kırım'da da benzer faaliyetler gerçekleşiyordu. Rus İmparatorluğu, Kırım ve Kafkasya bölgesini işgal ettikten sonra politikasının esasını buralarda yaşayan ve kendisine taraftar olmayan unsurları bölgeden uzaklaştırmak şeklinde tespit etmişti. Başlangıçta bölgedeki Türk ve Müslüman unsur, Rusya'nın tebaası kabul edilmek istenmiş, Çarlık yönetiminin baskıları ve sömürgeci siyaseti yüzünden tepki çekmişti. Bölgedeki

toplulukları kendi istek ve emelleri doğrultusunda kullanmak isteyen Rusya, bunu elde edemeyince zorlayıcı yollara başvurmuştu. (Saydam 1997: 204) Ruslar, Kırım'da bulunan kasaba ve kentlere oldukça zarar vermiş, savaşlar ve göçler yüzünden yerleşim yerleri ağır tahribata maruz kalmış, eski Kırım Türklerinin şehirlerinin yerini Rus şehirleri almaya başlamıştı. Sivastopol ve Kerç şehirleri Avrupalı bir tarzda yeniden inşa edilirken, Bahçesaray ve Karasubazar imparatorluk döneminin sonuna kadar Türk karakterini muhafaza edebilmişti. (Kırımlı 2010: 25)

Kırım Tatarları 19. yüzyıla kadar Rus İmparatorluğu'nda uygulanan en sert Ruslaştırma faaliyetine tabii tutulmuşlardı. İdari teşkilatı yeniden düzenleyip Kırım'ı "Tavriçeskaya Oblastı" (Kırım Eyaleti) yaptıktan sonra diğer eyaletlerle birleştirilerek "Novorossiyskaya" adında bir süper eyalet meydana getirmişler ve bu bölgeye Rus tebaalarını yerleştirmişlerdi. Kırım'da uygulanan sosyal politikalar da yerli halkı bölmeye yönelikti. Ruslar; mirzalar, şehirler ve köylülere farklı politikalar uygulayarak zümreler arasında gitgide artan bir sınıf farklılığı oluşturmuştu. Toprak sahibi olan Türklerin topraklarına el koymak için faaliyetlere girişilmiş, bölgeye yerleştirilen Rus tebaası da bu konuda Türklere karşı büyük bir tehdit unsuru olmuştu. Öyle ki göç ettirilen Kırım Türklerinin arazileri Rus halkına devredilmişti. (Fisher 2009: 118-124) Baskılara dayanamayan Kırım Tatarları Osmanlı Devleti'ne göçmeye başlamış, bu göçlerin sebebini Rus kaynakları farklı şekillerde yorumlamıştı. Bir Rus kaynağının iddiasına göre, 1860'ta göçlerin hızla devam ettiği sırada Kırım Türkleri Osmanlı Devleti'ne göç etmek için müracaat etmiş ve böylece yoğun göçler başlamıştı. Çağdaşı olan başka bir kaynağa göre ise, Türkler arasında önemli etkiye sahip bir kişi Türkleri göç etmeye teşvik etmişti. (Pinson 1974: 106)

Rus İmparatorluğu'nun emperyalist politikası Rusya Türkleri ve özellikle Kırım Türkleri için, yabancıların hakimiyetine katlanma mecburiyetinden çok daha fazlası olmuştur. Bahsedildiği üzere, sadece bir yüzyıl içerisinde Kırım Türklerinin nüfusunun çoğunluğu ülkesini terk etmek zorunda kalmış, göç edenlerin yerine Rus kolonileri yerleştirilmiş, Kırım-Türk sosyal, kültürel ve ekonomik müesseseleri büyük bir tahribata uğratılmış, yerli toplum öylesine ezilmiş ve eğitim dahil olmak üzere birçok gelenek ve kültürlerinden soyutlanmışlardı. Böyle bir tabloda Kırım Türkleri içerisinde bir aydın, mevcut durumu değiştirmek ve Rusya Türklerinin milli kimliklerine sahip çıkmalarını sağlamak için büyük çalışmalara imza atmıştı. (Kırımlı 2010: 37) Rusya Türklerinin milli uyanışında önemli bir yere sahip olan İsmail Gaspıralı, Türklerin Rus emperyalizmi altındaki mağduriyetten büyük ıstırap duymuş, Rusya çapında Müslüman-Türklerin özellikle eğitimini geliştirmesi ve modern çağa ayak uydurabilmesi için önemli girişimlerde bulunmuştu. Usul-ü Cedid adı altında eğitimde yeni bir metot geliştirmiş ve daha sonra bu metot "Cedidçilik" olarak yenilikçi bir reform hareketine dönüşmüştü. (Devlet 2011: 48) Usul-ü Cedid çocuklara sadece hızlı öğrenmeyi değil, İslam'ı da esaslarına uygun şekilde öğretmeyi amaçlamıştı. Okuma öğreniminde heceleme usulünün bırakılıp daha kolay ve hızlı bir yöntemle yapılması için açılan Usul-ü Cedid okulları aynı zamanda yazma öğrenimine de önem vermiş ve kız çocukları için de okullar açılmış, çok geçmeden tüm Rusya'da yayılma fırsatı bulmuştu. (Emirhanov 2005: 77)

Gaspıralı'nın önemli faaliyetlerinden biri de Rusya'daki ve Osmanlı Devleti'ndeki her Türk topluluğunun anlayabileceği, ortak bir dil oluşturmaya çalıştığı "Tercüman"

gazetesi olmuştur. Tercüman ilk sayılarından itibaren kısa zamanda Rusya Türklerinin ortak bir kürsüsü, bir fikir mahfeli olmuştur. (Gaspıralı 2016: 22) Zira Tercümanın tek bir sayısını okuyan bir Türk bu suretle Türk dünyasının her tarafına gitmiş, her tarafın dertlerini, milli teşebbüslerini öğrenmiş ve sonucunda bütün Türklük hakkında bilgisi güçlenmişti. (Kırimer 1996: 85) Rus tehdidine karşı büyük bir endişe duyan Gaspıralı, düşüncelerini Tercüman'da ifade etmişti. Gaspıralı'nın amacı Tercüman'da İslam inancı ve gerekleri, dogması ve hukuki yapısı hakkında tartışma açmak olmamış, tam tersine böyle bir tartışmanın açılmasını uygun görmeyerek önce bu tartışmayı yapabilecek donanımlı bireyler yetişmesini amaçlamıştı. (Ortaylı 1991: 43)

Rusya Türkleri arasında Gaspıralı öncülüğünde milli bir bilinç genişlerken, çarlığın son dönemlerinde uyguladığı ırkçı ve baskıcı politikaların hükümet için bir getirisi olmuştur. Mevcut rejimden memnun olmayan halk, hareketlenmeye başlamış, üniversite öğrencilerinin teşviki ile ülkede grevler ile birlikte isyanlar çıkmış ve çok geçmeden ülkenin geneline yayılmıştı. Ayaklanmaların karşısına geçemeyen hükümet, "Ekim 1905 Manifestosu"nu ilan etmiş, Rusya'da yaşayan herkes için söz, basın ve toplantı özgürlüğü ile birlikte Duma meclisinde seçimler yapacağını bildirmişti. (Devlet 2014: 111-112)

1905 ihtilali öncesinde Rusya Türklerine siyasi mahiyette, söz, düşünce toplantı ve gösteri gibi temel hak ve hürriyetlerin hiçbiri tanınmamıştı. Basın ve yayın faaliyetleri ile eğitim ve dinî faaliyetleri ise Rus hükümetinin çok sıkı baskı ve denetimi altında idi. Rus yöneticilerinin İslamiyet'e karşı yürütmüş olduğu düşmanca politika beraberinde Rus milletine ve devletine düşman nazari ile bakan ve savunma zorunluluğunu hisseden bir birleşmiş Müslüman toplumunun oluşmasına sebep olmuştur. (Hablemitoğlu 2005: 28) Rus olmayan halklar arasında özellikle 1880'lerde uygulanmaya başlayan Ruslaştırma politikasına bir tepki olarak ulusal bir bilinçlenme ile birlikte İsmail Gaspıralı gibi isimlerin çabalarıyla Volga Türkleri ve Kırım Türkleri arasında Pantürkizm akımı yayılmaya başlamıştı. (Acar 2008: 92)

Rus İmparatorluğu'ndaki 1905 devrimi, uzun süredir bastırılmış şikayetleri bulunan milliyetçi ve reformist düşünceye sahip olan Kırım Türklerine de yeni umutlar açmıştı. Diğer taraftan, nispi özgürlüğün avantajını kullanan Gaspıralı liderliğindeki yenilikçiler, ana dilinde mevcut eğitim sisteminin bir genişlemesini başlatmış, reformcu Müslüman ilkokullarının genişlemesine ek olarak, ilk kez Müslüman orta öğretim okulları Kırım şehirlerinde açılmıştı. Daha sonra, müfredatın ana dilde olduğu yerlerde, Müslüman dinî eğitimiyle birlikte, ulusal tarih de dahil olmak üzere laik konular öğretilmişti. (Kırımlı 1996: 277) Bu gelişmeler üzerine çeşitli Türk gruplardan aydınların katıldığı toplantılar gündeme gelmeye başlamış ve bu doğrultuda çeşitli kongreler düzenlenmişti. (Landau 1999: 22-25) Kongrelerde Rusya Türklerinin refahı için büyük bir mücadele ruhuyla girişimlerde bulunulmuştu. Milli bağımlılık, dinî inançlar, görgü, eğitim seviyesi ve dış temasların farklılığı gibi faktörler halkın iş birliğini belirlemede büyük etken oluştursa da varmak istenilen hedefe varılmıştı. Birkaç aydının liderliğiyle başlayan uyanış sürecinde Türk halkının milli bilinci açılmış ve bir şuura kavuşmuşlardı. 1907 yılından sonra baskı rejimi tekrar yerleşse de Rusya Türkleri kazandığı kimliği kaybetmemiş, 1917 yılına gelindiğinde dinî, siyasi, milli ve hatta ekonomik alanlarda ne istediğini bilen topluma dönüşmüşlerdi. (Bozkurt 2008: 439-440)

1917 yılında Rusya içindeki birbirinden farklı politik akımlar, Rus İmparatorluğu ile mücadele ederek onu yıpratmaya başlamış, yapılan ihtilal ile başarı elde edilmiştir. Bu dönemde Rusya'da geniş halk kitlelerinin memnuniyetsizlikleri ve şikayetleri bir isyana dönüşmüş, işçiler ve askerlerin katılımıyla büyümüştü. Bir süre sonra Duma'da komite üyelerinin çoğunluğunu liberaller oluşturunca, çarı tahttan vazgeçmeye zorlamış ve çarın tahttan vazgeçmesiyle Rusya'da mutlakiyet rejim sona ermişti. (Taymas 1968: 8-9)

Çarlığın devrilmesinden sonra Devlet Duması'ndaki Müslümanlar buluşmuş, 1917 yılında Bütün Rusya Müslümanları Kongresi düzenlenmiş, kongrede Kırım Tatarları yirmi beş delege tarafından temsil edilmişti. Kongrede Milli ve kültürel muhtariyet organlarını oluşturacak olan bir kurultayın toplanması kararı alınmış, Tatar aydınların en radikal üyeleri "Milli Fırka" adıyla bir parti kurmuştu. Parti, vakıf topraklarının ve özel mülkiyetlerin millileştirilmesi, muhafazakâr ulemaya muhalefet, Rus liberalleriyle ilişkiyi kesme ve sosyalist partilerle iş birliği fikrini destekleyen ilk Kırım Tatar partisi olmuştu. Bunun yanı sıra Tatar gazeteleri yayımlanmaya başlanmış, Veli İbrahimov'un müdürlüğünü yaptığı Kırım Ocağı'nın ilk nüshası çıkmıştı. Kırım Tatarları kendi aralarında teşkilatlandığı sırada Sivastopol'deki Rus denizciler daha ihtilalci olmuş, kurulan Geçici Hükümetin askerlerinin gücü gittikçe düşmüştü. Yapılan kurultay ile Kırım Milli Hükümeti seçilse de birkaç hafta varlığını devam ettirmiş daha sonra Sivastopol'deki ihtilalciler ve kuzeyden gelen Alman baskılarıyla ortadan kaldırılmıştı. (Fisher 2009: 163-167)

Değişen siyasi ortamda 1913 yılında Bolşeviklerin yayınladığı kararlarda Rusya Türklerinin bağımsız devlet kurma, inanç özgürlüğü vb. hakları, Rusya'da ve Kırım'daki Türkleri kendilerine çekse de daha sonra verdikleri vaatlerin yerine getirilemeyeceğini göstermişlerdi. Öyle ki İmparatorluk Rusyası'nın ve Sovyet Rusya'nın ortak hedefleri, Türk coğrafyası üzerinde kurulmuş olan Türk topluluklarını siyasi, iktisadi, dinî ve kültürel alanlarda sömürmek "Rus Milleti" olarak kabul etmektir. (Kürkçüoğlu 2000: 349)

1917'de Tatar milliyetçileri ilk kurultaylarını toplamaya hazırlanırken aynı zamanda Rus ve Ukraynalı liberaller de yeni bir eyalet meclisi tesis etmişlerdi. 1917'nin Kasım ayına gelindiğinde Kırım'da iki tane karşı devrimci hükümet oluşmuş, bu iki hükümet Kırım'ın geleceği konusunda anlaşamamalarına rağmen Rusya'dan gelen anarşi ve şiddetin arttığı haberleri sebebiyle Bolşeviklere karşı koymak konusunda anlaşmışlardı. 1917 Aralık ayına gelindiğinde Bolşevikler Mahalli Hükümet'in kontrolünü ele geçirmiş ve "işçiler, köylüler ve askerler sovyeti" kurmayı başarmışlardı. Kırım'ın Sovyet Devleti'nden ayrılacağı korkusu Bolşevikleri daha saldırgan bir duruma sürüklemiş ve iki hükümetin de sonunu getirmek için Kırım'ın başşehrine gelerek kurultayı silah zoruyla dağıtmışlardı. (Fisher 2009: 170-172)

Anlaşılabileceği üzere imparatorluk yönetiminden Sovyetlere kadar zamanla oluşan siyasi ortamlarda Türklere sözde ne kadar hak verilmiş olsa da Ruslar daima kendi amaçlarına yönelik hizmet etmekten çekinmemişler, sürdürdükleri emperyalist politikalarından vazgeçmemişlerdi. İmparatorluk yönetiminde Türklere yapılan ağır baskının Sovyet yönetiminde değiştirileceği, Türk halklarının her anlamda özgürleşeceği vaadi verilerek kendilerine destek arasalar da altyapısı asla olmamış, Türklere kısa süreli verilen haklar da gasp edilmişti. İşte böyle bir ortamda,

imparatorluktan Sovyet yönetimine geçiş döneminde, yıllar boyunca gördükleri baskı ve asimile politikalarına karşı kendi milliyetlerini korumak isteyen Kırım Türklerinin milliyetçi direniş faaliyetlerine destek veren bir isim olarak Osman Karabiber karşımıza çıkmaktadır.

2. Osman Karabiber: Hayatı ve Siyasî Faaliyetleri

Emperyalist Rusya'nın baskıcı siyasi ortamında Kırım'da dünyaya gelen Osman Karabiber, ziraatçı bir babanın oğluydu. 1883 yılında Kırım, Kefe'de (Theodosia) doğmuştu. Tutuklanmadan önce ise Karasubazar'da ikamet ederek herhangi bir partiye bağlı olmadan çiftçi olarak çalışmıştı.¹ Rusya'nın Türkler için askerlik uygulamasını yürürlüğe koymasından sonra Rus ordusunda görev almış, askerliği sürecinde, Rusların ordularındaki Türk askerlerine karşı tavırlarını şu şekilde dile getirmişti: "Gerek nazari, derslerde ve gerekse ameli talim ve terbiye sırasında bütün düşman hedefler Türk olarak gösteriliyor, askerler de ona göre yetiştirilerek Türk düşmanlığı aşılıyor." Bunun yanı sıra, Türk askerlerinin eğitimi sırasında ordu amirleri, silahla atış yaptıkları hedeflerin başına fes geçirerek "Türk" olarak nitelendirip Türk askerlerden bu hedefleri vurmalarını istediğini, yapılacak en ufak bir itirazda öldürmek ya da Sibiry'a sürmek ile tehdit ettiklerini dile getirmiştir. Bu kötü şartlar altında Türk askerleri, Rus mezalimine karşı soğukkanlılığını korumak isteyerek içten içe intikam duyguları beslemişti. (Karabiber 1954: 5-6) Kırım Türklerinin Rus ordusuna alınması, bir tarafta dindar, milli ananelere bağlı Türklere, oğullarını kendi yanlarından ayırmak, onlara dar pantolon ve şapka giydirip Ruslara benzetmek çok zor gelmiş, hatta Rus ordusundaki Türk gençler için çeşitli türküler söylenmiş, gelenekçi asker babaları çocuklarını "gavur elinden kurtarmak" emellerine kapılmıştır. (Özenbaşı 2004: 64) Öyle ki Osman Karabiber de babası ve ağabeyi ile mektup yoluyla haberleşmiş, ağabeyi sayesinde Ruslara belli bir miktar ücret verme yoluyla askerlikten kurtulmuştu.

Askerlikten memleketi Kırım'a geçtikten sonra, 1912'de Balkan Savaşı'nın en şiddetli olduğu sıralarda İsmail Gaspıralı'nın Tercüman gazetesini okuyan Karabiber; Bulgar ordusunun Türk kadınlarına acımasızca davrandıklarını, çeşitli savaş suçları işlediklerini aktardıktan sonra, Türkiye'ye geçerek gönüllü askerlik yapmak istediğinden bahsetmiştir. Burada görüldüğü üzere İsmail Gaspıralı'nın Tercüman gazetesi yerli halka ulaşmış ve amacı doğrultusunda Türklük bilicini aşılamaı başarmıştır. Gaspıralı'nın elde ettiği bu başarı daha sonra Kırım Türkleri arasında milli birliği canlandıracak ve Kırım'ın bağımsızlığı yolunda teşkilatlanma faaliyetlerine girişilmesinde önemli bir rol oynayacaktı. Karabiber Türkiye'ye geçtiği sırada, Türk ordusu Bulgar ordusunu geri püskürtüp Edirne'yi tekrar ele geçince, asker ihtiyacına gerek kalmamasından dolayı tekrar Kırım'a geçerek ticaret ile ilgilenmeye başlamıştı. 1914'te 1. Dünya Savaşı çıkınca Rus ordusu yine Türklerden asker alımı yapmak istemiş fakat Kırım Türkleri, Türkiye Türkleri ile savaşmak istememiştir. Sadri Maksudi Arsal² ve diğer milliyetçi aydınlar sayesinde bu vazifeyi yerine getirmekten kaçınmış

¹ 21 Ağustos 1993 tarihli, Kırım Adalet Yarbayı A. F. Sipliviyimzalı, 01699 numaralı arşiv belgesi.

² Sadri Maksudi Arsal, Rusya Müslümanlarının ikinci kongresinin bir kararı sonucu kurulan "Kadet" isimli siyasi partinin milletvekili, Türkçülük ideolojisinin önemli isimlerinden biridir. Ayrıntılı bilgi için bkz: (Ayda 1991).

olsalar da Alman ve Avusturya orduları ile savaşmaktan kaçamamışlardır. (Karabiber 1954: 8)

1. Dünya Savaşı bitip, 1917 yılına gelindiğinde Rusya'da Bolşevik İhtilali olmuş ve Rus İmparatorluğu yıkılmıştı. İhtilalin doğurduğu otorite boşluğu ve kaos içerisinde Rusya'da bulunan siyasi, milli ve sosyal gruplar gerek imparatorluk çapında gerekse mahalli ölçeklerde iktidara sahip olmak için harekete geçmişlerdi. 7 Nisan 1917'de Kırım Türkleri de bu harekete nail olmuş ve "Kırım Müslümanları Vekilleri" Akmescit'te toplanmıştı. Yaklaşık 1500 delegeden oluşan kongrenin üyeleri "Vatan Cemiyeti"nin de üyesi olmakla beraber, Kırım Müslümanları Merkezî İcra Komitesi'ni oluşturmuştu. Bu teşkilatlanma faaliyetleri Kırım Türkleri arasında her seviye ve sahada yaygınlaşmaya başlamıştı. (Hatif: 1998: 5) Öyle ki Kırım'da yapılan seçimin sonucunda %60 oy ile Kırım Türkleri kazanmış, Cumhurreisi Kerenski ye bağlı olmak üzere muhtariyetleri kurularak Reisicumhurluğa Numan Çelebicihan getirilmiş ve Karabiber'in ağabeyi de mebus olarak seçilmiştir. Bütün bu olanlardan dolayı Kırım halkı büyük bir sevinç ile yıllardır susadıkları hürriyet ve istiklale kavuşmanın mutluluğu içerisine girmişlerdi. (Karabiber 1954: 11)

Kırım Türkleri özgürlük umuduyla siyasal çalışmalarına devam ederken, 1 Ekim 1917'de Moskova'ya giden Osman Karabiber, kızıl komünistler ve Beyaz Rus kuvvetleri arasındaki çatışmalara şahit olmuştur. Moskova'da top ve tüfek seslerinin susmadığını, caddelerde ve sokaklarda yaralı ya da ölü halde Rusların bulunduğunu aktarmıştır. Buna ek olarak, Moskova'da çatışmalar sırasında komünist taraftarların, Lenin ve Troçki nidaları atarak zengin kimselerin kadınlarına ve kızlarına kötü muamelelerde bulunduğunu, ırz namus, şeref ve haysiyetin komünistlerin ayakları altında ezildiğini not etmiştir. (Karabiber 1954: 12)

Rusya'da komünist taraftarların siyasî hareketliliği devam ederken, bütün ülkede olduğu gibi Kırım'da da sıkı bir şekilde takip edilmiş, yayılmakta olan anarşinin Kırım'a sıçrama ihtimali milli hareket mensuplarını endişelendirmişti. Endişelerin başlıca sebebi, Bolşeviklerin halkın hâkimiyetini değil, proleter diktatörlüğü komünizmle yerleştirmek isteyerek milliyetin olmadığı kültürel bir devrim amaçlamalarıydı. Bolşeviklerin bu amaçları Kırım Türk millî hareketiyle taban tabana zitti. Kırım Türkleri milli özgürlüklerini, öz devletleri ile birlikte yaşamak istemişlerdi. Ne var ki, Akmescit'te bulunan Kırım Tatar kuvvetleri olası bir Bolşevik ayaklanmasına yahut işgaline karşı koyabilecek güçten yoksun durumdaydı. (Aykol 2018: 83)

Çok geçmeden Bolşevikler Kırım'a kadar gelmiş, üstün kuvvetlerle karadan, denizden ve havadan kuşatmalar başlamıştı. Bolşeviklerle ilk çarpışma Kerç şehrinde meydana gelmiş, Kırım süvarileri büyük kayıp verdikten sonra Akmescit, Yalta ve Bahçesaray'a geçerek hükümet aleyhine propagandaya başlamışlardı. Yalta'da devam eden mücadelede Dereköy Bolşevikler tarafından bombalanmış ve yerli halk büyük panik yaşamıştı. Bunun üzerine Cafer Seyidahmet Kırimer, Bolşevik mezaliminin devam ettiği sürece Sivastopol şehrine tahıl ambargosu yapılacağını bildirmişti. (Işık-Doğan 2017: 144) Komünizmin Türk topraklarına gelmesinin sonuçları kötü olmuştu. Komünizmin kullandığı iktisadi tedbirler Türklerin sosyal hayatını da değiştirmişti. Türkler kendi iktisadi zenginliklerini kendi milli menfaatleri doğrultusunda kullanmaktan mahrum kalmakla beraber, mülkçülük yok edilmişti. Türklerin iktisadi imkanları,

sömürgecilik esasındaki iktisadi siyasetler neticesinde onları fakir ve perişan bir hale getirmişti. (Hayit 2000: 56)

Komünizmin Türklüğe karşı yıkıcı etkilerinin karşısında Cafer Seyidahmet, Kırım'daki teşkilatlanmanın önder isimlerinden biri olmuştur. Öyle ki komünizm tehlikesi geldiğinde Osman Karabiber, bizzat Harbiye Nazırı Kırimer'den Akmesic şehrinde beş araba silahı almış, yüz kilometrelik devamlı bir yürüyüşle Taraktaş köyüne getirip sivil halka dağıtmış fakat günlerce süren mücadele sivil halkın komünistlere mağlup olmasıyla bitmişti. Halk canını kurtarmak için kaçışmaya başlamış, Kırimer ise yardım almak için Osmanlı topraklarına geçmişti. (Karabiber 1954: 15) Cafer Seyidahmet Kırimer, Kırım'ı işgal eden üstün silahlı Bolşeviklere karşı mühimmat temin edebilmek için, gizli yollardan Osmanlı Devleti'ne geçtikten sonra Talat ve Enver Paşalar ile görüşmüş, bu sırada Numan Çelebicihan'ın komünistler tarafından öldürülmesi üzerine tekrar Kırım'a dönmenin yollarını aramıştı. (Cafer Seyidahmet Kırimer'in Günlüğü 2003: 10) Cafer Seydahmet'in Talât Paşa ile görüşmesi oldukça dostane, samimî ve ümit verici geçmişti. Görüşmeler sonucunda ise Osmanlı Devleti'nin bu dönemde Kırım'a fiili olarak bir yardımda bulunamayacağı anlaşılmıştı. (Aykol 2018: 96-97)

Kırım'ın Komünistler tarafından işgalinden 3 ay sonra, Almanların bölgeye geldiği söylentisinin yayılması üzerine Karabiber harekete geçmiş, Kırım Türkü gençleri etrafında toplayarak silahlandırmış ve komünistleri ele geçirmek amacıyla Sudak kasabasının yollarında pusular kurdu muştur. "Kans" isimli bir Rus kumandanı ve şoförünü esir alan Karabiber ve ekibi, subayın diğer komünistlere haber verip yerli halka gösterecekleri zulümden endişe ettiklerinden dolayı ikisini de öldürmüşlerdir. Komünist Rusların, Alman işgalinden çok korktuğunu gözlemleyen Karabiber, Türk gençlerini örgütleyerek Almanlardan kaçan Rus askerlerini tuzağa düşürüp yok etmelerini sağlamıştır. Çok geçmeden bir Rum komünisti, Karabiber'in komünizme karşı milliyetçi faaliyetlerini Kefe şehrindeki kumandana bildirmiş, Karabiber ve ekibi komünistler tarafından aranan isimler listesine girmiştir. Komünizm taraftarları milli hareketleri önlemek amacıyla silahlı olarak harekete geçince Kırım Türk gençleri Ruslar karşısında tutunamamışlar, buldukları bölgelerden kaçmak zorunda kalmışlardır. Bütün bu olaylar geçerken, Karabiber'in, Almanlar hakkındaki gözlemleri şu şekilde olmuştur:

"Almanlar biz Türkleri pek iyi karşıladılar. Biz de Karasudaki Alman süvarilerine iştirak ettik, birlikte Sudak'a döndük. ... Almanlar imdadımıza yetişmemiş olsaydı komünistlerin elinden çekeceğimiz vardı: ırz, namus, şeref kalmayacaktı. Belki de ele geçirilen bütün erkekler ya öldürülecek ya da Sibiryaya sürülecekti." (Karabiber 1954: 16-20)

Aslında Almanların Kırım'a gösterdiği ilginin altında başka sebepler vardı. Kırım Türkleri, Almanlar tarafından Türkiye'yi kendi tarafına çekebilmek için bir koz olarak görülmekle beraber, Türkiye Türkleri tarafından Rusya'da yaşayan diğer Türklere göre daha ön planda bulunmaktaydı. Almanya'nın Kırım Türklerine yönelik bu davranışı, şüphesiz Türkiye'yi kendi saflarına çekmek için politik bir hamle olmuştur. (Özcan 2005: 67) Diğer tarafta Rusya hakimiyeti altında yaşamış bir Türk'ün komünist rejime karşı Almanya'yı sevinçle karşılaması ise, mevcut rejimin Türkler için ne denli ağır olduğunun bir göstergesi olmakla beraber, daha sonraki safhalarda Rusya hükümetinin, Almanlar ile iş birliği adı altında Kırım Türklerine karşı soykırım politikasının ne derecede haksız olduğunu göstermektedir.

Alman işgalinden sonra, ilerleyen süreçte komünizm tekrar Kırım'da kendini gösterince, milli faaliyetleri dolayısıyla Karabiber, GPU (Sovyet Gizli Polis Teşkilatı) tarafından aranmaya başlamıştır. Karabiber'in gözlemlerine göre Ruslar, Komünizmi Kırım'a iyilik ve tatlılıkla sokmayı denemişlerdir. Komünist yöneticiler halk içerisinde kendi taraftarlarını toplayıp, tatlı söz ve vaatlerle kandırmaya çalışmışlar ve bu doğrultuda genel bir af çıkararak komünizm aleyhinde faaliyette bulunmuş isimlere serbestlik vermişlerdi. (Karabiber 1954: 26) Kızılların komünizmi Kırım'da yayma düşüncesi doğrultusunda uyguladıkları politikaları, başka bölgelerde uygulanan politikaları ile benzerlik göstermiştir. Örneğin Lenin ve Stalin imzasıyla 1917 ihtilâlden sonra yayımlanan Rusya Milletlerinin Hakları Beyannamesi'nde "Rusya toplulukları kendi mukadderatlarına bizzat kendileri hâkim olacak ve istedikleri takdirde Rusya'dan tamamıyla ayrı bağımsız bir devlet kurabilecekler" hükmü, Türkistan Türklerine umut ışığı yakması ile birlikte bütün Türk illerinde olduğu gibi Azerbaycan'da da siyasi faaliyetleri hızlandırmıştı. Pek çok Türk komünist, Rus komünizmine inanmıştı. Dönemin önde gelen komünist Türkçülerinden olan Sultan Galiyev³, Turar Riskulov⁴, Ekmel İkrarov⁵, İbrahim Galimcan⁶, Neriman Nerimanov⁷ gibi kişiler İşçi Partisi'ne kaydolmuştu. (Akifoğlu 2017: 780) Komünizm genel itibarıyla tüm Rusya sahasında yaptığı gibi Kırım'da da yerli komünistlerle anlaşarak bir hakimiyet sağlamaya çalışmıştır. Komünizm önce Kırım'da bir yer edinmiş, ortam sakinleşince Komünizm taraftarları Türklere karşı sindirici faaliyetlerine tekrar başlamış, hububatını vermeyen veya saklayanlara karşı şiddet uygulamış, yiyecek ve giyecek gibi temel ihtiyaçlarını zorla ellerinden almışlardır. Bu duruma ek olarak ekin tarlalarının da yanması sonucu bir kıtlık başlamıştır. (Karabiber 1954: 28) Kırım'da kendini gösteren açlık felaketinde yaklaşık %60'ı Kırım Tatarı olmak üzere en az 100.000 kişi açlıktan hayatını kaybetmiştir. (Kırımlı 2002: 460)

Kırım'da durum bu vaziyetteyken, mevcut sistemin ağırlığına karşı, kendilerini Ruslara komünist olarak tanıtan Veli İbrahim⁸, Doktor Halil Çakmakçı ve Doktor Ahmet Uzunbaş önderliğinde birçok aydının içinde bulunduğu gizli bir "Kırım Türk Milli Mukavemet Teşkilatı"⁹ kurulmuştu. Zahiri olarak komünist olan bu şahsiyetler hakikatte koyu bir milliyetçi ve Türkçü olmakla birlikte tüm emelleri Muhtar Kırım Cumhuriyeti'ni

³ Orta Asya'daki Türk halklarını birleştirerek sosyalist bir Türkistan devleti kurmak istemiş Tatar lider ve düşünce adamı. Ayrıntılı bilgi için bkz: (Tellal 2001).

⁴ Sovyet Türkistan'ına siyasi ve kültürel olarak damgasını vuran, kendi anayasası, ordusu, maliyesi olan bağımsız Türkistan Cumhuriyeti'nin fikir babası olarak adlandırılan Kazak siyasetçi. Ayrıntılı bilgi için bkz: (Tuncer 2018: 63-72).

⁵ Ekmel İkrarov (1898–1938) Özbekistan Cumhurbaşkanı.

⁶ Bütün Rusya Müslümanları V. Kongresi'ne Ufa delegesi, Tatar düşünce adamı. Ayrıntılı bilgi için bkz: (Türkoğlu 2000).

⁷ Azerbaycanlı Bolşevik devrimci, yazar, yayıncı, politikacı ve devlet adamı. Ayrıntılı bilgi için bkz: (Sarıahmetoğlu 2012).

⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz: (Tekne 2020).

⁹ Kırımlıların milli teşkilatlanmaları birden fazla veya çeşitli isimlendirmelerle olmuştu. 1908'de Jön Türklerin etkisiyle Numan Çelebicihan, Cafer Seydahmet ve Alimseyyid Cemil "Kırım Talebe Cemiyeti"ni kurmuştu. 1909 yılında yine aynı isimlerin etkili olduğu "Vatan Teşkilatı", 1917 yılına gelindiğinde ise Kaim Milli Hareketi'nin lideri olacak Numan Çelebicihan ve Cafer Seydahmet "Rusya Müslüman Türk Tatar Hukukunu Müdafaa Komitesi"ni kurmuştu. Değişen siyasi ortamda Kırım Tatarlarının muhtariyet mücadelesi doğrultusunda ise bu teşkilatlanmalar "Milli Fırka" adıyla yeni bir partiye dönüşmüştü. Ayrıntılı bilgi için bkz: (Fisher 2009: 155-164).

tekrar kurmak olmuştur. Kurulan teşkilata Karabiber de dahil olarak ülkülerine sadık bir şekilde faaliyetlerini sürdüreceklerine ant içmişlerdir. Karabiber, komünizme karşı Veli İbrahim'in politikasını oldukça övmüştür. (Karabiber 1954: 29-36) Öyle ki, Kırım Bolşevik idaresine mensup olan ve önderliğini Veli İbrahim'in yaptığı birçok Türk lideri siyasi muhtariyetini ancak kendi gayretleriyle kazanabilmiştir. 1923'ten 1928'e kadar süren ve bugün Türk mültecilerinin Sovyet Kırım'ın Altın Devri dedikleri dönemin yaratılması herkesten çok Veli İbrahim'in gayretleri sonucu oluşmuştur. (Fisher 2009: 194)Veli İbrahim, lider olunca Tatar milli dirilişi yolunda toplumsal, iktisadi ve kültürel bileşenlerden oluşan bir plan uygulamaya koymuştur. Kırım Türklerini bilhassa eski Milli Fırka üyelerini, hükümetin her kademesinde görev almaya teşvik etmiştir. Ayrıca, arazileri eski sahiplerine geri verip, endüstri kuruluşlarını mümkünse eski idarecilerine teslim ederek, Kırım ekonomisini 1918 öncesi dönemdeki durumuna getirmeye çalışmıştır. Sovyet arazi politikalarını, imparatorluk döneminde topraklarından uzaklaştırılmış Tatar köylüsüne en fazla kazanç getirecek şekilde uygulamış, göç eden Tatarların emniyetli bir biçimde dönüşü ve dolayısıyla yarımada'daki Tatar nüfusunu artırmak için önlemler almıştır. (Kireççi-Tezcan 2015: 45)

Komünizmin ağır yönetimi devam ederken Karabiber sık sık gizli olarak teşkilat ile haberleşmeye devam etmiştir. Bu sıralarda Ruslar arasında Kırım Türklerinin isyan edeceği dedikodusu yayılmış, Kırimlılar yönetim ile ters düşmemek için bu dedikoduları yalanlamıştı. Bu durum üzerine Osman Karabiber, GPU'ya başvurarak Türkler aleyhinde ajanlık yapacağını bildirmiştir. Temel amacı komünistlerin dikkatini çekmeden teşkilat için çalışmaktır. Ajanlık vazifesi ise, Türklerin Kızıl hükümet aleyhindeki gizli teşkilatlarını denetlemek, ne iş yaptıkları ile ilgili malumat vermektir. Fakat çok geçmeden Çolak Müçteba isimli bir Türk GPU'ya Kırım Türklerinin kurdukları milli teşkilatı hakkında bilgiler vererek teşkilat kurucularının, üyelerinin isimleri ile beraber vazifelerini anlatmıştır. (Karabiber 1954: 45) Bunun üzerine Veli İbrahim tutuklanıp tekrar serbest bırakılsa da daha sonra Rusların 3.500 Yahudi'yi Kırım'a yerleştirmesi isteğine karşı çıkışından dolayı Stalin tarafından görevden alınarak 9 Mayıs 1928'de idam edilmiştir. (Özcan 2010: 20)

Veli İbrahim'in idamından sonra, yine bir Türk olan Mirza İsmail Arabeski ajanlık yaparak Osman Karabiber'in Türk Milli Mukavemet Teşkilatı üyesi olduğunu ve Türk köylüleri Rus hükümetine karşı kışkırttığı bilgisini komünistlere vermiş, bunun üzerine Osman Karabiber hakkında yakalama kararı çıkmıştı. Bu karar, İsmail Gaspıralı ile başlayıp tüm Rusya sahasına yayılan ve diğer aydınlar tarafından benimsenen Türkçülük¹⁰ fikrine sıkı sıkı tutunan, uğruna ailesini ve yakınlarını kaybeden ve hatta vatanından sürünmek istenen Osman Karabiber'in hayatının yeni bir dönüm noktasını oluşturmuştur. GPU askerleri tarafından arandığı için gizli olarak Türkiye'ye geçme planı yapan Karabiber, gerekli parayı toplamak için kendi köyüne, Taraktaş'a gittiği sırada yakalanmış ve Sudak'a getirilerek tutuklanmıştır. (Karabiber 1954: 44-59)

¹⁰ Osman Karabiber gibi, milliyetçilik fikrinin savunucuları Sovyetler sınırları içerisinde birçok kez mahkûm edilmişlerdir. Örneğin; 1928 yılının ortalarından itibaren eski Alaş hareketine katılan isimlerin hepsi tutuklanmaya başlamıştı. Ayrıntılı bilgi için bkz.: (Kabadayı2017). 1928'in sonlarında M. Sultangaliyev başta olmak üzere yetmiş altı millî gayretker "millî bozgunculuk" ile suçlanıp, 1930 – 1931 yıllarının farklı aylarında tutuklanarak sürgün edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: (Kılınçkaya, Omerbakov, Egamberdiyev 2019: 22-23).

Osman Karabiber, Sudak'tan sonra Moskova'nın Buturğa hapishanesine getirilerek Lüpyanka¹¹'da siyasi suçlu olarak yargılanmış ve Veli İbrahim'i ölümüne mahkûm eden Rus Ceza Kanunu'nun 58/2-58/8. maddesine göre cezalandırılmıştır. Öyle ki Osman Karabiber'in tutuklanma sebebi, arşiv belgesinde 1918 yılında aktif bir şekilde Sovyet güçlerine karşı silahlı başkaldırıya katılması olarak gösterilmiştir. Daha sonra devrim karşıtı organizasyon olan Milli Fırka Teşkilatı'na katılmış ve 1918 yılındaki silahlı başkaldırıya mütemadi devam ettiği belirtilmiştir.¹² Cezasını 10 yıl boyunca Salovga adasında çekmek için yola çıkarılarak Petersburg'tan Popovosturov kasabasına getirilmiş fakat kış aylarına girildiği sebebiyle denizi geçerek Salovga'ya gitmek ertelenmiştir. Buradaki hapishanede gördüklerinden oldukça etkilenen Karabiber, şu cümleleri aktarmıştır:

“Kamp dahilinde gezmeye çıkmıştım. Çam ormanlarında soğuktan donanlar, bacakları kangren olarak kesilen ve daha çeşitli hastalıkların bulunduğu sağlık binasına doğru yürüdüm. Binaya yaklaştığım zaman gözlerimin dehşeti içinde iliklerime kadar titredim. Manzara müthişti: Büyük ve salonumsu bir yerde çam kütükleri gibi istif edilmiş bir halde yüzlerce insan cesediyle karşılaştım. Sendeleyerek duvara kadar sürüklendim.” Aynı akıbetin başına geleceğinden korkan Karabiber, 28 Mayıs 1929'da Salovga adasına götürülmek için yola çıkarılmış ve 5 saat sonra adaya ulaşmıştır. (Karabiber 1954: 70-82)

Salovga adasına Türkistan'dan, Kazan'dan, Kırım'dan yüzlerce mahkûm getirilmiştir. Başta Sultan Galiyev olmak üzere birçok Türk aydın ve Rusya'da komünizm aleyhtarlığı yaparak cemiyet ve teşkilat kuran milliyetçi kimseler vardır. Feyzi Ethem Gözaydın'ın¹³ da bulunduğu bu hapishanede Türkler birbirine olabildiğince destek olmaya çalışmış, Ruslara karşı haklarını savunmuşlardır. Daha sonra bu adada cezasını çekerken hastalanan Karabiber'e tifo teşhisi konulmuş, “çalışamaz” raporu verilerek Salovga adasından alınıp Kem şehrindeki ceza evine götürülse de ilkbaharın gelmesiyle tekrar adaya getirilmiştir. 5 senelik mahkumiyetini bitirdikten sonra, mahkumiyetinin geri kalan kısmını serbest olarak geçirmek için Volovda şehrindeki Karovski kasabasına gönderilmiştir. Hastalığından dolayı çalışacak gücü olmayan Karabiber, çok zor şartlar altında geçinmek zorunda kalmış ve en sonunda Ak Topraklara, Türkiye'ye gitme kararı vermiştir. (Karabiber 1954: 90-103) Rus Arşiv belgesinde daha sonra teşkilatta bulunduğu süre içerisinde silahlı bir mücadeleye girişmediği belirtilen Osman Karabiber için serbest bırakılma kararı alındığı belirtilmiş, fakat 29 Ekim 1928'de tutuklandığı kaydedilmiş olsa da serbest bırakıldığı tarih verilmemiştir. Bu veri Osman Karabiber'in hapishaneden kaçtığı bilgisini kısmen doğrulamaktadır.¹⁴

3. Osman Karabiber'in Türkiye Yılları

Ufak tefek eşyalarını satarak bir miktar para elde edebilen Karabiber, Türkiye'ye geçme planı doğrultusunda ilk Moskova'ya varmıştır. Burada adadaki hapishaneden tanıdığı bir ismin evini bulmuş ve ziyaret ederek bir miktar para yardımı aldıktan sonra, Moskova istasyonundan Kırım'ın Akmescit şehrine gelmiştir. Akmescit şehrinde Krasnador'a geçmiş ve Çerkez köylerini gezerek, yiyecek ve para ihtiyacını

¹¹ Ekim Devrimi sonrasında gizli polis teşkilatı olan Çeka'nın merkezi olarak işlev gören bina.

¹² 21 Ağustos 1993 tarihli, Kırım Adalet Yarbayı A. F. Sipliviy imzalı, 01699 numaralı arşiv belgesi.

¹³ Yazar, Ayrıntılı bilgi için bkz.: (Gözaydın 1948)

¹⁴ 21 Ağustos 1993 tarihli, Kırım Adalet Yarbayı A. F. Sipliviy imzalı, 01699 numaralı arşiv belgesi.

karşılamaaya çalışmıştır. Bulduğu para ile kardeşi Mahmut Karabiber'in yanına geçmiş, buradan aldığı bilet ile Ermenistan Erivan'a gelerek Gümrü şehrine ulaşmıştır. Bulduğu bölgelerde Türk köylerini ziyaret etmeye gayret etmiş, Türkiye'ye geçebileceği en yakın sınır aramaya koyulmuştur. Türkiye'ye yakın bir sınırı olan Orta Kilise'ye gelip üç kilometrelik bir araziye geçtikten sonra kaçak olarak Türk sınırları içerisine girmiş ve Kars'a ulaşmıştır. Kars Valiliği'ne İstanbul'a gitmek için arzda bulunmuş ve maddi yardımlar sayesinde İstanbul'a, Cafer Seydahmet Kırimer'e ulaşmıştır. Kırimer, Osman Karabiber'e gerekli tüm yardımlarda bulduktan sonra tedavisi için Bursa'ya kaplıcalara göndermiş, tedavisinin devamı için İstanbul Tıp Fakültesine yatırılmasını sağlamıştır. İstanbul'dan ayrıldıktan sonra Ankara'ya Sadri Maksudi Arsal'ın yanına geçmiş, orada Atatürk Orman Çiftliği'ne memur olarak girerek öğrencilere ziraat öğretmekle görevlendirilmiştir. (Karabiber 1954: 103-139)

Türkiye'de geçirdiği yaşamı içerisinde Aksaray'a 12 km mesafede bulunan Hamidiye'ye, Kırım Türklerinin bulunduğu köye gelen Osman Karabiber, Kırım'da Taraktaş köyünden daha önce göç edip adı geçen köye yerleşen akrabalarında ikamet etmiştir. İkameti esnasında iki ayağı da engelli olduğu için baston yardımıyla yaşamına devam etmiş ve ihtiyaçları akrabaları tarafından karşılanmıştı. Burada başından geçenleri anlatarak mücadelesi ile ilgili bilgiler verdiği akrabaları ile iletişime geçildiğinde, Osman Karabiber hakkında detaylı bilgilere ulaşılmıştır.

Osman Karabiber iri yarı, uzun boylu bir adam olarak tasvir edilmiş, karakter açısından çok sinirli olduğu vurgulanmıştır. (KK1-KK2) Cumhuriyet döneminin bazı paşaları tarafından tanındığı ve hatta Osman Karabiber'in mücadelecisi ruhunun baskınlığından dolayı Türkiye'de bile savaşa hazır bir asker olduğunu dile getirdiğinde, paşaların bunun sahip olduğu fiziki rahatsızlıktan dolayı mümkün olmadığı söylendiği bildirilmiştir. (KK1) Rusya'da bulunduğu süreçte, Rusların Kırım'ı işgalinde Osman Karabiber'in köyü olan Taraktaş'a kadar ilerlendiği esnada Osman Karabiber ve çevresinin silahlı mücadelede birçok Rus askerini etkisiz hale getirerek topraklarını koruduğu ifade edilmiş, Rusya'da hapisanede bulunduğu süreçte yaşadığı anılarda ise, sadece kendisine değil, orada bulunan bütün Türklere karşı baskıcı ve acımasız bir tavrın hâkim olduğu vurgulanmıştır. Hamidiye'de ikameti sırasında toplum içerisinde Rusya'nın Kırım'ı işgal konusu açıldığında Osman Karabiber'in tavrının çok sert olduğu ve bulunduğu ortamdan uzaklaştığı anlatılmıştır. (KK1-KK2)

Osman Karabiber'in komünizme karşı direndiği için 2 erkek, 3 kız çocuğunu ve eşini Kırım'da bırakmak zorunda kalıp Türkiye'ye geçtikten sonra Ankara'ya geldiği, burada Atatürk Orman Çiftliği'nde çiftçi olarak çalışmaya başladığı ve çok çalışkan biri olduğu için Ankara'da bir birikim elde ettiği bildirilmiş, belirli bir gelir sağladıktan ve yaşlandıktan sonra Aksaray'a dönerek Ruslar ile olan mücadelesini, hastalığını, ve çektiği çileleri sık sık anlattığı ve bırakıp geldiği ailesi için destanlar¹⁵ okuyarak ağladığı ifade edilmiştir. (KK4-KK5) Kırım'daki oğlu Aksaray'da yaşayan akrabaları ile iletişime geçip, Türkiye'ye gelmeyi çok istese de o zamanların imkanların buna izin vermediği ve Osman Karabiber'in Aksaray'da yaşamının son zamanlarında hastalandığı belirtilmiştir. Hastalandıktan sonra tekrar Ankara'ya hastaneye kaldırıldığı ve yaşama gözlerini yumduğu, o zamanın maddi yetersizlikleri cenazenin Aksaray'a gelmesine imkân

¹⁵ Osman Karabiber'in okuduğu destanların bir örneği yazdığı eserinde de mevcuttur.

sağlamadığı ve devlet tarafından Ankara'ya kimsesizler mezarlığına gömüldüğü anlatılmıştır. (KK1-KK2-KK3) Günümüzde Aksaray/Hamidiye köyünde yaşayan Osman Karabiber'in akrabaları, mezarın Hamidiye'deki köy mezarlığına taşınması için gerekli girişimlerde bulunmaktadır.

Osman Karabiber'in Kırım'da yaşayan torununa ulaşıldığında, Karabiber ailesinin durumu hakkında da bilgiler edinilmiştir. Rustem Osmanov'dan edinilen bilgilere göre; Osman Karabiber'in oğlu İsmail Karabiber genç yaşta tutuklanmıştı. Babası Osman Karabiber hapishaneden kaçıp Kırım'ı terk ettikten sonra, Rus yetkililerin zulmünden dolayı Kırım'ın farklı köylerinde saklanarak yaşamlarına devam etmişlerdi. Osman Karabiber'in ailesi tutuklanmadan önce Kırım'da hayat sürerken başka insanlara maddi anlamda yardım ettikleri için, Rus baskısından kaçarken insanlar da onlara yardım etmişti. Daha sonra Rus yetkililer Osman Karabiber'in eşi Adavie'nin tutuklanıp çocuklarının götürülmesi için şart koymuş, Taraktaş'taki ev ve tüm mal varlığına el koyulmuştu. Bunun üzerine Adavie Karabiber kendi ailesinin yanına Karasubazar'a gitmiş ve Rus zulmünden saklanmıştı. 2. Dünya savaşı başladığında en büyük oğulları Seitamet (Seydahmet) orduya katılmak zorunda kalmış, yüzbaşı rütbesine, birçok emir ve madalyaya sahip olmuştu. En küçük oğlu İsmail Karabiber ise Kırım'da Alman ordusuna karşı savaşmış iki emir ve bir madalyaya sahip olmuş, iki kez yaralanmıştı. 1944 yılında ise Osman Karabiber'in eşi Adavie ve iki kızı Urhuye (Huriye) Shukrie (Şükriye) hakkında Özbekistan'a sürülme kararı alınmış, savaşta Almanlara karşı başarı gösteren İsmail Karabiber'in omzundan rütbesi sökülerek halk düşmanı ilan edilmiş ve Kırgızistan'a sürgün edilmiş daha sonra serbest bırakılmıştı. (KK6) Rus Arşiv belgesinde Osman Karabiber'in oğlu İsmail Karabiber hakkında, Kırgızistan'ın Malabat şehrine yerleştirildiği ve onun cezai geçerliliğine tanıklık eden bir dizi kanıtın bulunmaması nedeniyle serbest bırakıldığı belirtilmiş, dolayısıyla verilen bilgi resmî olarak doğrulanmıştır.¹⁶

Rustem Osmanov'un büyükannesi Adavie ve halası Urhuye Taşkent'te vefat etmişti. Amcası Seitamet'in vefatından sonra iki kızından biri Moskova'da diğeri, Los Angeles'ta yaşamaya devam etmiştir. Shkurie halasının vefatından sonra ise iki çocuğundan biri Yalta'da diğeri ise Simferopol'de yaşamaya devam etmiştir. Rustem Osmanov'un babası İsmail Karabiber Kırım'a dönebildiğinde 3 çocuk sahibi olmuştu. En büyük kızı Moskova'da diğeri kızı ve Rustem Osmanov'un kendisi de Simferopol'de yaşamaya devam etmiştir. Rustem Osmanov babası İsmail Karabiber'in her zaman Osman Karabiber'e ulaşmak için çabaladığını, fakat Ukrayna USSR koşullarında Türkiye ile temasın olmayışı yüzünden başarılı olamadığını belirtmiştir. Osmanov, 1970'li yıllarda Bulgaristan'dan Osman Karabiber'in ailesine ulaşmak istediğini talep eden bir mektup gelse de daha sonra herhangi bir bilgi edinilemediğini bildirmiştir. Sovyetlerin çöküşünden sonra İsmail Karabiber'in, babasına ulaşmaya çalıştığını ve daha sonra "Kırımlı Bir Türkün Rusya'daki Maceraları" adlı kitabı bir kütüphanede bulunduğunu kaydetmiş, Osman Karabiber'in kardeşleri hakkındaki arşiv bilgilerinin ise Ruslar tarafından yok edildiğini veya sınıflandırıldığını vurgulamıştır. (KK6)

Sonuç

¹⁶ 21 Ağustos 1993 tarihli, Kırım Adalet Yarbayı A. F. Sipliviy imzalı, 01699 numaralı arşiv belgesi.

Çarlık Rusya'sının 1552'de Kazan'ı işgali ile başlayan Türk topraklarında yayılma siyaseti, Rusya Türklerinin yazgısını belirlemiştir. Hakimiyeti altına aldığı topraklardaki siyasetini oldukça sert tutan Rusya, Türkler için olabildiği kadar baskıcı ve sindirici tutum sergilemiştir. Çok geçmeden, komünizm Rusya sahası ve Kırım'da yayılmaya başlayınca Rusya Türklerinin özgürlük umutları yok olmuştur. Zira komünizm, çarlık idaresinden farkı olmayan bir tutumla Türklere yaklaşmış, onlara karşı sahibi oldukları topraklardan zorla uzaklaştırma, sürgün etme gibi siyasetler izlemiştir. Bu dönemde Kırım'da bulunan birtakım aydınlar ve ileri gelen şahsiyetler yerli halkı teşkilatlandırarak karşı koymak istemiştir.

Kırımlı Bir Türkün Rusya'daki Maceraları adlı eserin sahibi Osman Karabiber, Sovyetlere karşı kurulan mukavemet teşkilatında yer almakla beraber, Türkçülük ideolojisini de sıkı sıkıya benimseyip, bu doğrultuda yaptığı faaliyetlerin cezasını ailesinden uzakta, Türk aydınlarının da bulunduğu Salovga adasında zor şartlar altında geçirmiş, komünizm baskısından kurtulup Ak topraklara ulaşmak için biçare çabalamıştır. Bu süreçte yaşadıklarını eseri yoluyla aktarmış, Rusya'da yaşayan bir Türkün gözünden komünizmin ne olduğu hakkında ip uçları sunmakla beraber, o dönemin Rusya'sı hakkında bilgi edinilmesine yardımcı olmuştur. Kırım Türklerinin Kırım'daki varlığını saptamada ve bu amaçla imkansızlıklar içerisinde ortaya koyulan direniş hareketlerini kavramada önemli bilgiler vermiştir. Osman Karabiber'in kitabında verdiği bilgilerde Kırım'da Türk milliyetini korumak için verilen mücadelelerin Ruslar tarafından sert bir şekilde bastırıldığı görülmektedir. Öyle ki Osman Karabiber'in torunu ve arşiv belgesinden edinilen bilgiler de bu durumu doğrulamaktadır.

KAYNAKLAR

Arşiv Belgeleri

21 Ağustos 1993 tarihli, Kırım Adalet Yarbayı A. F. Sipliviy imzalı, 01699 numaralı belge.

Araştırma Eserler

ACAR, Kezban. 2008. "1905 Rus Devrimi'nin Genel Bir Değerlendirmesi", **Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi**: C. XIII, S. 24, 79-98.

AKİFOĞLU, Vugar. 2017. "Azerbaycan'da Milli Direniş", (1917-1930), **DTCF Dergisi**: S. 57.2, 776-795.

AYKOL, Ufuk. 2018. "Kırım Ahalî Cumhuriyeti ve Kırım'da İlk Bolşevik İşgali (1917-1918)", **Uluslararası Suçlar ve Tarih Dergisi**: S.19, 75-103.

BOZKURT, Giray Saynur. 2008. **1905- 1907 Yılları Rusya Müslümanlarının Siyasi Kimlik Arayışı**, İstanbul: Doğu Kütüphanesi.

Cafer Seyidahmet Kırimer'in Günlüğü, 2003. (haz. İsmail Otar, Ömer Özcan), **Polatlı Kırım Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği, İsmail Otar Tarih ve Kültür Serisi Nu. 1**, Ankara.

- DEVLET, Nadir. 2011. *İsmail Gaspiralı*, İstanbul: Başlık Yayın Grubu.
- DEVLET, Nadir. 2014. *Rusya Türklerinin Millî Mücadele Tarihi (1905-1917)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- EMİRHANOV, Ravil. 2005. "İsmail Gaspiralı ve Tatar Toplumunda Yenileşme, (19. yy. sonu – 20. yy. başı)", *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*: C. II, S.3, Ankara, 71-83.
- FİŞHER, Alan. 2009. *Kırım Tatarları*, İstanbul: Selenge Yayınları.
- GASPIRALI, İsmail. 2016. *Seçilmiş Eserler 2: Fikri Eserleri*, (nşr. Yavuz Akpınar), İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- GÖZAYDIN, Feyzi Ethem. 1948. *Kırım Türklerinin Yerleşme ve Göçmeleri*, İstanbul: Vakıf Matbaası.
- HABLEMİTOĞLU, Necip. 2005. *Çarlık Rusyası'nda Türk Kongreleri (1905-1917)*, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- HATİF, Osman Kemal. 1998. *Gökbayrak Altında Milli Faaliyet*, Ankara: Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Genel Merkezi Yayınları.
- HAYİT, Baymirza. 2000. *Sovyetlerde Türklüğün ve İslam'ın Bazı Meseleleri*, : İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- IŞIK, Hasan - Ahmet Doğan. 2017. "Gaspiralı İsmail ve Kırım Ahali Cumhuriyeti", *Türk Tarihine Dair Yazılar II.*, (edt.: Alparslan Demir, Tuba Kalkan, Eralp Erdoğan), Ankara,: Gece Kitaplığı, 133-149.
- KABADAYI, Osman. 2017. "Alihan Bökeyhan ve Kazak Milli Hareketi, "Alaş Orda", Taldikorgan: *Alaş Orda 100. Yıl, Alaş Orda Hareketinin Ulus Tarihindeki Yeri ve Önemi, Konuyla İlgili Bilimsel-Teorik Konferans Bildirileri*, 25-31.
- KANLIDERE, Ahmet. 2014a. "Kuzey Türklerinde Uyanış ve Reform", *XIX. Yüzyıl Türk Dünyası*, Eskişehir.
- KANLIDERE, Ahmet. 2014b. "XIX ve XX. Yüzyıllarda Kazan Tatarları", *Türkler*, (edit: Hasan Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), C.18, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- KARABİBER, Osman. 1954. *Kırmılı Bir Türkün Rusya'daki Maceraları*, Ankara: Güzel İstanbul Matbaası.
- KHAN, Hina. 1996. "Russian Expansionism in Central Asia and the Regions Response", *Pakistan Horizon*, vol. 49, no. 2, 33-57.
- KILINÇKAYA M. Derviş, Talas Omerbakov, Mirzahan Egamberdiyev. 2019. "Sovyetler Birliği Döneminde Yıldırma Politikasının Bir Unsuru Olarak "Türkçülük" Suçlaması", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*: Yıl 15 Sayı 30, 1-28.
- KIRIMER, Cafer Seyidahmet. 1996. *Gaspiralı İsmail Bey*, İstanbul: Avrasya Bir Vakfı Yayınları.
- KIRIMLI, Hakan. 2002. "Kırım", *Diyanet Ansiklopedisi*: C. XXV, Ankara, 458-465.

- KIRIMLI, Hakan. 2010. *Kırım Tatarlarında Milli Kimlik ve Hareketler (1905-1916)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- KIRIMLI, Hakan. 1996. The Crimean Tatar Nationalist Organization "Conscience": Factor Police İvention Authors, **Cahiers du Monde Russe**, Vol. 37, No. 3, EHESS, 277-290.
- KİREÇÇİ, M. Akif, Selim Tezcan. 2015. "Kırım'ın Kısa Tarihi", **Ahmet Yesevi Üniversitesi İnceleme Araştırma Dizisi**, Yayın no. 24, Ankara: SFN Yayıncılık.
- KURAT, Akdes Nimet. 1987. *Rusya Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- KÜRKÇÜOĞLU, Erol. 2000. "Rus Emperyalizmi ve Panslavizm", **A.Ü Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**: S. 15, Erzurum, 349-354.
- LANDAU, Jacop M. 1999. *Pantürkizm*, (çev. Mesut Akın), İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- ORTAYLI, İlber. 1991. Reports and Considerations of Ismail Bey Gasprinskii in Tercüman on Central Asia, **Cahiers du monde russe et soviétique, en Asie centrale soviétique**, vol 33 no 1, EHHES, 43-46.
- ÖZCAN, Kemal. 2005. "II. Dünya Savaşı Sırasında Kırım Türklerinin Almanlarla İlişkisi Meselesi Üzerine", **Karadeniz Araştırmaları**: S. 4, 65-78.
- ÖZCAN, Kemal. 2010. *Kırım Dramı*, İstanbul: Babıali Kültür – BKY Yayınevi.
- ÖZENBAŞLI, Ahmet. 2004. *Çarlık Hakimiyetinde Kırım Faciası*, Eskişehir: İsmail Otar Kültür Serisi Yayınları 2.
- PİNSON, Mark. 1974. "Russian Policy and the Emigration of the Crimean Tatars", **Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi**: 101-114.
- SARIAHMETOĞLU, Nesrin. 2012. *Mücadeleye Adanan Hayat: Neriman Nerimanov*, İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- SAYDAM, Abdullah. 1997. *Kırım ve Kafkas Göçleri (1856-1876)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- SERTÇELİK, Seyit. 2014. "Rus İmparatorluğunun Avrupa Yakasında Yaşayan Türklerin Demografik Dağılımı ve Çarlık Rusya'sının Yönetim Politikaları", **Türkler**, (edit: Hasan Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), C. XVIII, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- TAYMAS, Abdullah Battal. 1968. *Rus İhtilalinden Hatıralar (1917-1919)*, İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- TEKNE, Kamelya. 2020. "Sovyet Kırım'da Veli İbrahim Yılları", **History Studies**:, Volume 12, Issue 5, 2651-2672.
- TELLAL, Erel. 2001. "Mirsaid Sultan Galiyev", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, C. LVI, S. 01, 105-133.
- TUNCER, Tekir. 2018. "Türkistan Mücadelesinde Milliyetçi Komünist Bir Kazak Aydını: Turar Riskulov", **Türkbilig**, S. 35: 63-72.

TÜRKOĞLU, İsmail. 2000. "Alimcan İbrahimov", *Diyanet Ansiklopedisi*: C. XXI, İstanbul, 362-363.

VERNADSKY, George. 2019. *Rusya Tarihi*, (çev. Doğukan Mızrak, Egemen Ç. Mızrak), İstanbul: Selenge Yayınları.

Kaynak Kişiler

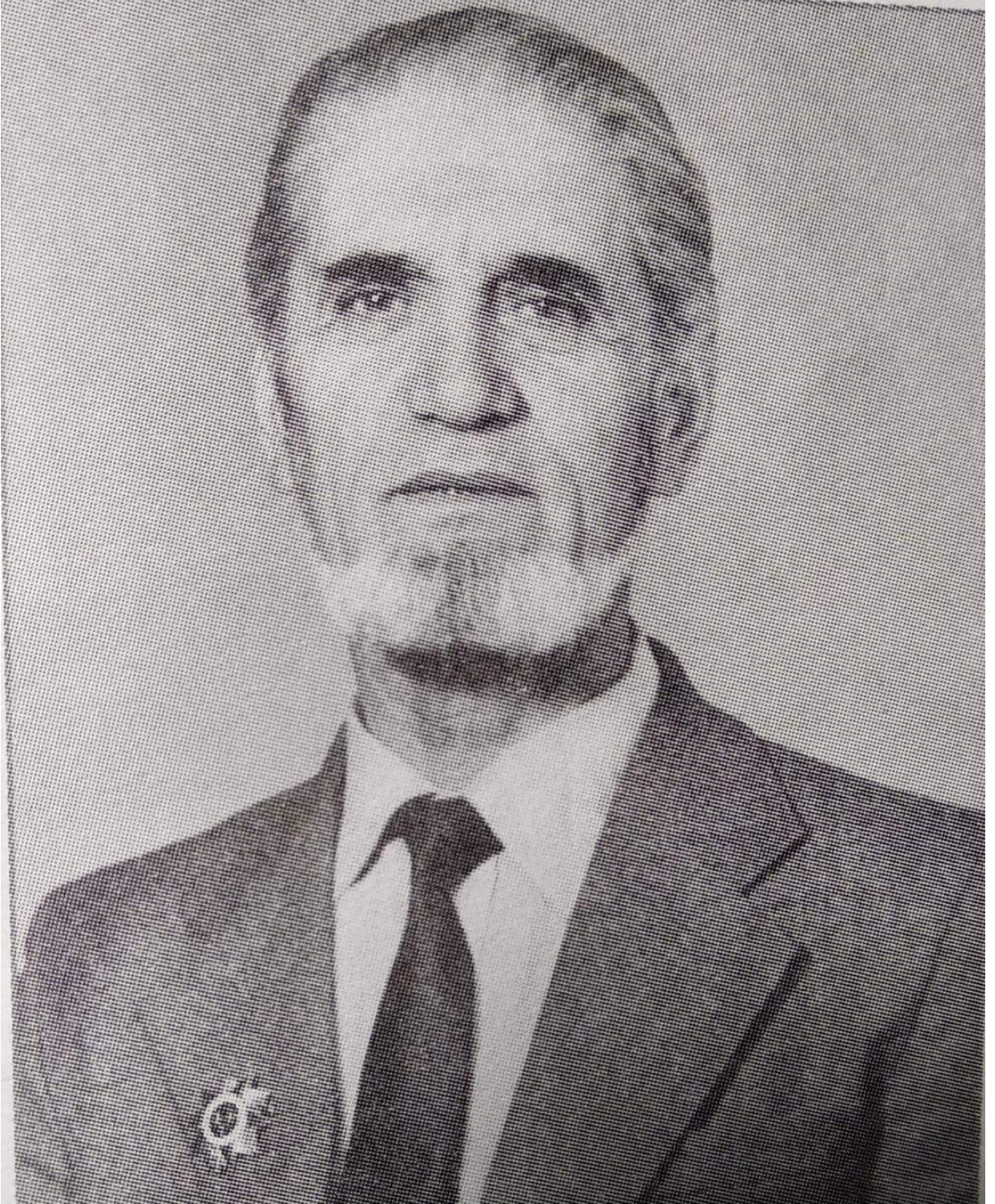
1. Muhittin Akkuş, (74) Hamidiye, Aksaray, 2021.
2. Zeynep Ağan, (84), Hamidiye, Aksaray, 2021.
3. Ahmet Akkuş, (45), Hamidiye, Aksaray, 2021.
4. Yılmaz Çelik, (55), Hamidiye, Aksaray, 2021.
5. Seyhan Çelik, (51), Hamidiye, Aksaray, 2021.
6. Rustem Osmanov, (53), Simferopol, Kırım, 2021.

Ekler

Resim 1. Osman Karabiber Rus hududundan Türkiye'ye geçerken. (Karabiber, 1954)

Resim 2. Osman Karabiber'in oğlu İsmail Karabiber, (Ahmet Akkuş Arşivi, 25.02.2021)

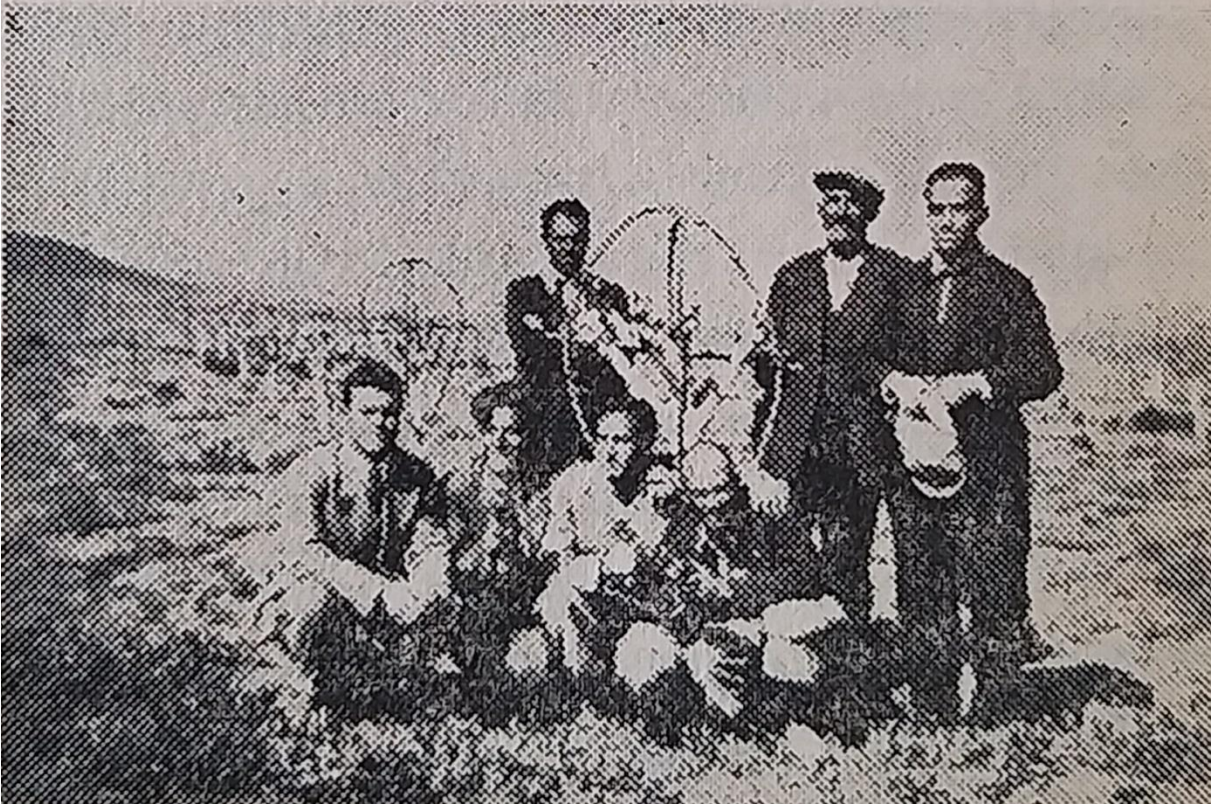

Resim 3. Osman Karabiber'in ailesi. (Ahmet Akkuş Arşivi, 25.02.2021)

Resim 4. Osman Karabiber'in Kızı (Ahmet Akkuş Arşivi, 25.02.2021)

Resim 4. Osman Karabiber Ankara Orman Çiftliği fidanlığında çalışırken. (Karabiber, 1954)

Resim 5. Osman Karabiber'in Aksaray/Hamidiye'de yaşadığı evi. (Yağmur Derin Arşivi, 08.07.2020)